

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ”
(для бакалаврів)

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено кандидатом економічних наук, доцентом кафедри теоретичної та прикладної економіки *Н. В. Руденко*

Затверджено на засіданні кафедри теоретичної та прикладної економіки (протокол №10 від 12.05.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Руденко Н. В. Навчальна програма дисципліни “Основи економічної теорії” (для бакалаврів) — К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. — 16 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Основи економічної теорії, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2009
© ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Економічна наука в Україні, її пізнання й викладання перебувають нині на новому щаблі свого розвитку. Зміни в господарському та політичному житті нашого суспільства привели до істотних змін у розвитку економічної системи, що існувала раніше, і відповідно економічної теорії. Для здійснення трансформаційних перетворень виникла необхідність застосування кращих досягнень світової економічної науки, реалістичних теорій і практичних рекомендацій.

Курс “Основи економічної теорії” передбачає вивчення основних закономірностей економічного життя та відображення їх у системі економічних категорій, принципів, законів, моделей. Опанування дисципліни сприятиме розумінню студентами сучасної ринкової економіки, сутності підприємництва, заснованого на різних формах власності, позитивних і негативних чинників розвитку національної економіки, а також структури сучасних міжнародних економічних відносин, механізму і специфіки їх реалізації.

Мета курсу “Основи економічної теорії” — сформувати у молодих спеціалістів сучасне економічне мислення, адекватне специфіці соціально-економічних перетворень, що дасть змогу з нових світоглядних, концептуальних позицій усвідомити існуючі та гіпотетичні суперечності життя й використати їх у господарській практиці.

Основні завдання курсу — допомогти студентам зрозуміти трансформаційні процеси в економіці України, проблеми перехідної економіки; зорієнтуватися у виборі ефективного управлінського рішення; засвоїти первинні навички раціональної економічної поведінки.

Знання, які студент здобуде, вивчаючи основи економічної теорії, є теоретичною та методологічною базою для подальшого опанування функціональних і галузевих економічних дисциплін.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ”

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
1	2
1	Змістовий модуль I. Загальні засади економічного розвитку та формування ринку
2	Основи економічної теорії: предмет, метод і функції
3	Безмежність потреб і обмеженість ресурсів – проблема економічного вибору
4	Економічні системи суспільства
5	Відносини власності в економічній системі
6	Форми організації суспільного виробництва. Гроші
7	Сучасний ринок, його сутність, структура та умови функціонування
8	Механізм саморегулювання ринку: попит, пропозиція, ціна
9	Конкуренція та її роль в ринковій економіці
10	Підприємництво і підприємство в ринковій економіці
11	Витрати виробництва та формування прибутку
12	Змістовий модуль II. Функціонування національної та світової економіки
13	Національна економіка та її показники
14	Економічне зростання і макроекономічна нестабільність
15	Безробіття й зайнятість населення
16	Грошовий обіг та інфляція
17	Фінансова система. Державний бюджет
18	Кредитно-банківська система

1	2
17	Роль держави в ринковій економіці
18	Світове господарство та основні тенденції його розвитку
Разом годин: 162	

ЗМІСТ
дисципліни
“ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ”

Змістовий модуль I. Загальні засади економічного розвитку та формування ринку

Тема 1. Основи економічної теорії: предмет, метод і функції

Зародження економіко-теоретичних знань. Основні етапи розвитку економічної теорії (напрямки, школи, течії). Сучасні економічні теорії.

Предмет економічної теорії. Економіка як об'єкт економічної теорії. Різні методологічні підходи до предмета економічної теорії. Позитивна і нормативна економіка.

Методи дослідження економічних процесів і явищ. Метод наукової абстракції. Аналіз. Синтез. Історичний та логічний метод. Експеримент. Економічні категорії та закони. Практика як критерій істинності теоретико-економічних знань.

Функції економічної теорії. Місце економічної теорії в системі економічних наук.

Актуальні проблеми економічної теорії в сучасних умовах.

Література [3; 8; 14; 15]

Тема 2. Безмежність потреб і обмеженість ресурсів – проблема економічного вибору

Загальні проблеми економіки. Потреби як спонукальний мотив економічної діяльності людей. Закон зростання потреб. Структура потреб. Економічні інтереси.

Обмеженість (рідкість) ресурсів і зростання потреб – центральна проблема економіки. Класифікація економічних ресурсів.

Крива виробничих можливостей. Сучасні альтернативи і майбутні можливості.

Кругообіг продуктів і ресурсів в економіці.

Література [4; 8; 14; 15]

Тема 3. Економічні системи суспільства

Зміст економічної системи. Структурні елементи економічної системи. Суспільне виробництво як основа економічної системи. Продуктивні сили суспільства.

Типи економічних систем. Досучасні економічні системи. Командно-адміністративна система. Ринкова система. Змішані системи.

Проблема економічного вибору в різних економічних системах.

Література [1; 6; 8; 10; 13]

Тема 4. Відносини власності в економічній системі

Власність та її роль в економічній системі. Економічний зміст і право власності. Суб'єкти й об'єкти власності.

Типи, види, форми власності та їх взаємодія. Приватна власність. Колективна, корпоративна, комунальна та державна власність. Інтелектуальна власність.

Сучасні тенденції розвитку форм власності.

Література [4; 6; 9; 12; 16]

Тема 5. Форми організації суспільного виробництва. Гроші

Загальні форми економічних зв'язків і виробництва. Натуральне виробництво. Товарне виробництво, його загальні основи, суперечності та історичні етапи розвитку. Товар і його властивості.

Форми вартості. Теорії, що визначають вартість (цінність) товару: трудової вартості, чинників виробництва, попиту і пропозиції, граничної корисності, альтернативної вартості.

Гроші в системі товарних відносин. Еволюція грошей. Функції грошей. Види грошей: товарні, символічні (паперові), кредитні. Закон грошового обігу.

Література [3; 5; 7; 9; 15]

Тема 6. Сучасний ринок, його сутність, структура та умови функціонування

Ринок як категорія товарного виробництва. Зміст, об'єктивні передумови формування та функції ринку. Структура ринку, критерії розмежування. Види ринків. Основні моделі ринків. Принципи ринкової економіки.

Інфраструктура ринку. Поняття інфраструктури. Товарна біржа, її мета та функції. Основні операції, здійснювані на фондовій біржі. Інфраструктура ринку праці. Банки. Аукціони. Юридичні контори.

Моделі й шляхи переходу до ринку. Особливості становлення ринкових відносин в Україні.

Література [3; 6; 8; 14; 16]

Тема 7. Механізм саморегулювання ринку: попит, пропозиція, ціна

Попит. Залежність між ціною і величиною попиту. Закон попиту. Крива попиту. Детермінанти попиту. Зміни попиту і величини попиту.

Пропозиція. Закон пропозиції. Детермінанти пропозиції. Крива пропозиції.

Діалектична залежність попиту та пропозиції. Рівноважна (ринкова) ціна.

Еластичність. Еластичність попиту. Вимір еластичності. Види еластичності. Еластичність пропозиції. Застосування теорії еластичності в практиці господарювання.

Ціна у ринковій економіці, її види та функції. Чинники, що впливають на ціну. Вибір методу ціноутворення на практиці.

Література [1; 2; 8; 11; 13]

Тема 8. Конкуренція та її роль у ринковій економіці

Сутність конкуренції. Умови виникнення конкуренції. Економічний закон конкуренції.

Методи і способи конкурентної боротьби. Цінова і нецінова конкуренція.

Типи конкуренції. Досконала і недосконала конкуренція. Ринкова класифікація видів конкуренції. Чиста конкуренція, монополістична й олігополістична конкуренція.

Конкуренція і монополія. Захист конкуренції. Антимонопольне законодавство.

Література [1; 4; 8; 9; 14]

Тема 9. Підприємництво і підприємство в ринковій економіці

Суть, умови та види підприємницької діяльності. Організаційно-правові форми підприємництва. Одноосібне володіння. Партнерство або товариство. Корпорація. Становлення організаційно-правових форм підприємництва в Україні.

Підприємство (фірма): суть, ознаки та види. Критерії класифікації: власність, розмір, сфери функціонування.

Сутність і функції менеджменту підприємства, його структура та значення для ефективної підприємницької діяльності.

Література [4; 8; 10; 15]

Тема 10. Витрати виробництва та формування прибутку

Суть, види і структура витрат. Зовнішні і внутрішні (явні і приховані) витрати виробництва. Економічна ефективність. Виробнича функція. Короткострокові та довгострокові періоди діяльності фірми.

Постійні, змінні та валові витрати виробництва. Закон спадної віддачі. Середні та граничні витрати.

Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Суть прибутку. Теорії прибутку. Нормальний прибуток. Економічний або чистий прибуток. Балансовий прибуток. Норма прибутку. Причини збитковості підприємств і шляхи її подолання.

Література [8; 9; 10; 15; 16]

Змістовий модуль II. Функціонування національної та світової економіки

Тема 11. Національна економіка та її показники

Національна економіка і національний продукт. Показники обчислення національного продукту.

Суспільний продукт. Проблема “повторного рахунку”. Кінцевий та проміжний продукт. Додана вартість.

Валовий продукт. Валовий внутрішній продукт (ВВП) і валовий національний продукт (ВНП). Способи обчислення ВВП. Номінальний і реальний ВВП.

Система національних рахунків. Роль макроекономічних показників у становленні національної економіки України.

Література [3; 4; 8; 13; 15]

Тема 12. Економічне зростання і макроекономічна нестабільність

Економічне зростання і його типи. Теорії економічного зростання. Екстенсивне й інтенсивне економічне зростання.

Економічні коливання як форми розвитку економіки. Економічний цикл і його фази. Кризи. Теорії циклів. Сукупність зовнішніх і внутрішніх причин циклу. Види циклів. Середні і короткі цикли. Довгі хвилі в економіці. Особливості сучасних циклів.

Література [1; 8; 10; 16]

Тема 13. Безробіття й зайнятість населення

Сутність і причини виникнення безробіття. Види безробіття. Рівень безробіття. Соціально-економічні наслідки безробіття. Закон Оукена. Особливості безробіття в Україні.

Створення ефективної системи зайнятості населення. Державна служба зайнятості. Показники зайнятості населення. Види зайнятості. Рівень зайнятості трудових ресурсів.

Заробітна плата. Форми і системи заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата.

Література [4; 6; 13; 15]

Тема 14. Грошовий обіг та інфляція

Гроші як альтернативна форма багатства. Функціональні форми грошей. Грошові агрегати M0, M1, M2 і M3.

Сутність грошового обігу та його організація. Попит на гроші. Пропозиція грошей. Рівновага на грошовому ринку. Швидкість обігу грошей. Державне регулювання ринку грошей.

Інфляція як макроекономічне явище. Вимірювання інфляції. Види інфляції. Причини інфляції. Інфляція попиту. Інфляція витрат. Соціально-економічні наслідки інфляції. Регулювання інфляції. Крива Філіпса. Антиінфляційна політика. Інфляція в Україні, її динаміка та методи регулювання.

Література [1; 4; 11; 15]

Тема 15. Фінансова система. Державний бюджет

Суть фінансів та їх роль у ринковій економіці. Система фінансів. Державний бюджет. Бюджетна система. Доходи державного бюджету. Видатки державного бюджету. Бюджетний дефіцит (профіцит). Державний борг. Шляхи подолання бюджетного дефіциту.

Податкова система і податкова політика держави. Суть податків. Види податків. Функції податків. Принципи оподаткування. Крива Лаффера. Формування податкової системи в Україні.

Література [6; 8; 11; 16]

Тема 16. Кредитно-банківська система

Сутність і види кредиту. Функції кредиту в ринковій економіці. Структура сучасної кредитної системи.

Центральний банк, його операції, види та функції. Комерційні банки. Спеціалізовані кредитно-фінансові інститути (кредитні організації). Особливості формування банківської системи в Україні.

Література [1; 6; 10; 13; 15]

Тема 17. Роль держави в ринковій економіці

Необхідність і суть державного регулювання економіки. Економічні функції держави в ринковій економіці.

Методи державного регулювання соціально-економічних процесів.

Сучасна економічна політика в Україні, її основні напрямки і проблеми.

Література [3; 7; 10; 14; 16]

Тема 18. Світове господарство та основні тенденції його розвитку

Об'єктивні передумови виникнення світового господарства. Поняття світового господарства. Етапи розвитку та структура сучасного

світового господарства. Міжнародний поділ праці, його принципи і форми. Світовий ринок. Нерівномірність розвитку економіки окремих регіонів і країн світу.

Світогосподарські зв'язки: форми міжнародних економічних відносин.

Передумови та фактори входження економіки України у світове господарство. Україна в системі міжнародних економічних відносин.

Література [2; 8; 10; 15; 16]

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Основи економічної теорії: предмет і функції.
2. Економіка: наука про обмеженість виробничих ресурсів і вибір.
3. Виникнення й основні етапи становлення й розвитку економічної науки.
4. Сучасні напрямки та школи економічної думки.
5. Методи пізнання економічних процесів і явищ.
6. Економічні категорії та закони, їх класифікація.
7. Потреби й економічні ресурси: їх сутність та класифікація.
8. Технологічні можливості суспільства. Альтернативні витрати економічного вибору.
9. Крива виробничих можливостей. Закон зростання альтернативних витрат.
10. Сутність і структура економічної системи.
11. Система економічних відносин, їх сутність і структура.
12. Власність та її роль в економічній системі.
13. Типи й види власності, їх взаємодія.
14. Сучасні тенденції розвитку форм власності.
15. Проблеми економічного вибору в різних економічних системах.
16. Форми організації суспільного виробництва.
17. Товарне виробництво, його види й етапи розвитку.
18. Товар і його властивості. Альтернативна вартість.
19. Теорії, що визначають вартість (цінність) товару.
20. Гроші: історія розвитку, сутність, функції.
21. Закон грошового обігу.
22. Економічні умови виникнення й ефективного функціонування ринку.
23. Сутність ринку, його структура та критерії розмежування.

24. Інфраструктура ринку.
25. Моделі та шляхи переходу до ринку.
26. Механізм саморегулювання ринкової економіки.
27. Попит. Закон попиту. Детермінанти попиту.
28. Ринкова пропозиція та її графічна модель. Детермінанти пропозиції.
29. Види цінової еластичності попиту: їх графічне зображення та практичне значення.
30. Види цінової еластичності пропозиції.
31. Діалектична залежність попиту й пропозиції, їх співвідношення. Рівноважна ціна.
32. Ціна в ринковій економіці, її види та функції.
33. Вибір методу ціноутворення на практиці.
34. Конкуренція та її роль у функціонуванні ринкової економіки.
35. Закон конкуренції: сутність, економічна основа та механізм.
36. Типи конкуренції: досконала і недосконала.
37. Методи і способи конкурентної боротьби.
38. Монополія та конкуренція. Антимонопольний закон України.
39. Недоліки й переваги ринкового механізму. Причини фіаско ринку.
40. Теорія граничної корисності й поведінка споживача.
41. Корисність блага. Загальна й гранична корисність.
42. Бюджетні обмеження й криві байдужості. Стан рівноваги споживача.
43. Підприємство (фірма): суть, ознаки й види. Критерії класифікації.
44. Капітал як матеріальна основа підприємницької діяльності.
45. Становлення організаційно-правових форм підприємництва в Україні.
46. Суть, види й структура витрат. Явні та неявні витрати виробництва.
47. Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Постійні та змінні витрати.
48. Прибуток як кінцевий результат діяльності підприємства. Норма прибутку.
49. Ринки факторів виробництва й розподіл факторних доходів.
50. Ринок праці: загальна характеристика.
51. Визначення заробітної плати в умовах функціонування ринку праці.

52. Ринок природних ресурсів. Економічна природа ренти. Ціна землі.
53. Земельна рента та її види.
54. Модель кругообігу ресурсів, продуктів, доходу.
55. Система основних макроекономічних показників.
56. Суспільний продукт. Проблема подвійного рахунка.
57. Валовий внутрішній продукт (ВВП): його структура та способи виміру.
58. Номінальний і реальний ВВП. Дефлятор ВВП.
59. Модель макроекономічної рівноваги “сукупний попит – сукупна пропозиція” (“AD–AS”).
60. Макроекономічна нестабільність: циклічність розвитку ринкової економіки.
61. Причини циклічного розвитку економіки. Фази класичного ділового циклу. Теорії циклів.
62. Теорія “довгих хвиль” М. Д. Кондратьєва та її місце в економічній науці.
63. Безробіття як наслідок порушення макроекономічної рівноваги.
64. Причини виникнення й типи безробіття.
65. Рівень безробіття. Закон Оукена.
66. Соціально-економічні наслідки безробіття.
67. Інфляція як економічний феномен. Причини інфляції.
68. Види й наслідки інфляції. Крива Філіпса.
69. Динаміка інфляційного процесу в Україні. Антиінфляційна державна політика.
70. Необхідність державного регулювання ринкової економіки.
71. Кейнсіанський та монетарний підходи до економічної ролі держави в ринковій економіці.
72. Державний бюджет, його сутність і структура. Бюджетна політика уряду України.
73. Бюджетний дефіцит і державний борг. Причини виникнення й джерела покриття.
74. Види податків. Крива Лаффера та визначення межі оподаткування.
75. Принципи й форми оподаткування. Основні проблеми й напрямки розвитку системи оподаткування в Україні.
76. Механізм грошово-кредитного регулювання. Ринок грошей.
77. Кредит: сутність, джерела, види.

78. Структура сучасної кредитної системи. Роль центрального банку в здійсненні кредитно-грошового регулювання.
79. Ринок цінних паперів. Основні операції, здійснювані на фондовій біржі.
80. Економічне зростання та його типи.
81. Соціальна політика держави. Система соціального захисту населення.
82. Об'єктивні основи й етапи розвитку світового господарства.
83. Міжнародний поділ праці й теорія порівняльних переваг.
84. Міжнародна міграція капіталу та робочої сили.
85. Світова валютна система й основні етапи її розвитку.
86. Економічні аспекти глобальних проблем.
87. Соціально-економічна політика держави в період ринкової трансформації суспільства.
88. Необхідність і шляхи ринкової трансформації економіки України.
89. Стан і перспективи розвитку економіки України.
90. Об'єктивні основи формування й розвитку національної економіки України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Базилевич В. Д., Базилевич К. С.* Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч. посіб. — К.: Знання, 2007.
2. *Бутук О. І., Волкова Н. І.* Економічна теорія: тренінг-курс: Навч. посіб. — К.: Знання, 2007.
3. *Вступ до економічної теорії: Підручник / За ред. З. Ватаманюка.* — 3-тє вид., допов. — Львів: Новий Світ — 2000, 2006.
4. *Єщенко П. С., Палкін Ю. І.* Сучасна економіка: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 2005.
5. *Кулішов В. В.* Основи економічної теорії: Підручник. — Львів: Магнолія плюс, 2005.
6. *Основи економічної теорії: політекономічний аспект / За ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка.* — 4-тє вид. — К.: Знання-Прес, 2005.
7. *Основи економічної теорії. Підручник / За ред. В. А. Предборського.* — К.: Кондор, 2002.

8. *Уразов А. У.* Основи економічної теорії. Навч. посіб. / А. У. Уразов, П. В. Маслак, І. В. Саух. — К.: МАУП, 2007.

Додаткова

9. *Баб'як М. М., Пешенкова Л. А., Рибчук А. В.* Економічна теорія: Навч. посіб. — К.: Центр навч. л-ри, 2005.
10. *Гальчинський А. С., Єщенко П. С., Палкін Ю. І.* Основи економічних знань. — 2-ге вид. — К.: Знання-Прес, 2003.
11. *Дзюбик С. Д., Ривак О. С.* Основи економічної теорії: Навч. посіб. — К.: Знання, 2006.
12. *Добрынин А. И., Журавлева Г. П.* Общая экономическая теория. — СПб: Питер, 2001.
13. *Економічна теорія* / За ред. В. М. Тарасовича. — К., 2006.
14. *Економічна теорія: макро- і мікроекономіка* / За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. — К.: Альтернатива, 2004.
15. *Економічна теорія: Політекономія: Підручник* / За ред. В. Д. Базилевича — 7-ме вид., перероб. і доп. — К.: Знання-Прес, 2008.
16. *Чепінога В. Г.* Основи економічної теорії. Навч. посіб. К.: Юрінком-Інтер, 2005.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Тематичний план дисципліни “Основи економічної теорії”... ..	4
Зміст дисципліни “Основи економічної теорії”	5
Питання для самоконтролю.....	11
Список літератури	14

Відповідальний за випуск	<i>А. Д. Вегеренко</i>
Редактор	<i>С. Г. Рогузько</i>
Комп’ютерне верстання	<i>А. М. Голянда</i>

Зам. № ВКЦ-4222

Формат 60x84/₁₆. Папір офсетний.

Друк ротатійний трафаретний. Наклад 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)

03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»

03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. ХХ

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008*